

UDK 27–789.33(497.5)“15/19”

Pregledni članak

Primljeno: 1. 9. 2010.

Prihvaćeno za objavljivanje: 18. 10. 2010.

DOMINIKANCI I GLAZBA U HRVATSKOJ (16.–20. STOLJEĆE)

Ennio STIPČEVIĆ, Zagreb

Zasluge dominikanaca za razvoj visokoga školstva ogledale su se još od kasnoga srednjeg vijeka u glazbenoj umjetnosti. Pojedini dominikanci svojim su glazbenim angažmanom ostavili trajni trag: talijanski crkveni pisac i polihistor Serafin Razzi bio je zaslužan za širenje duhovnih lauda u Dubrovniku, Vinko Komnen bio je autor posljednjih hrvatskih baroknih madrigala, a Juraj Križanić ostavio je jedno tiskano glazbenoteoretsko djelo i brojne, uglavnom nedovršene, rasprave. Među pionirima suvremene hrvatske glazbene historiografije isticao se Antonin Zaninović.

KLJUČNE RIJEČI: *dominikanci, hrvatska glazba (16.–20. stoljeće), laude, madrigali, glazbena teorija, historiografija.*

O počecima glazbene aktivnosti dominikanskoga reda u Hrvatskoj danas više naslućujemo negoli što pouzdano znamo.¹ Poznato je svakako da dominikanci tijekom 13. i 14. stoljeća znatno pridonose organiziranju visokoga školstva. Trogirski dominikanac i biskup zagrebački Augustin Kažotić (1260./65. – 1323.) bio je istaknuti promotor reforme školstva, o čemu je zacijelo neke temeljne ideje dugovao školovanju na Pariškom sveučilištu. Učenomu Kažotiću pripisuje se zasluga za učvršćenje lokalnih specifičnosti u bogoslužju

¹ Ovaj kratki pregled glazbeničke djelatnosti kod dominikanaca napisan je za katalog izložbe *Dominikanci u Hrvatskoj*, koja je bila otvorena krajem 2007. u Galeriji Klovićevi dvori u Zagrebu. Katalog, međutim, zbog nekog razloga nije bio tiskan, pa se tekst o hrvatskim dominikancima i glazbi ovdje objavljuje onako kako je bio napisan, u formi nevelike natuknice, upućene široj stručnoj javnosti. Nakon što je ovaj rad bio dovršen, a izložba u Klovićevim dvorima zatvorena, Hana Breko Kustura upozorila je na važnost pet dvoglasnih napjeva *Benedicamus Domino* (među kojima je i najstariji dvoglasni napjev na hrvatskom jeziku *Evo je prišač*) u kodeksu pohranjenom u samostanu dominikanaca u Starom Gradu na otoku Hvaru (15/16. st.). Na temelju opsežne komparativne analize, autorica zaključuje da je moguće riječ o dalmatinskoj, tj. hvarske provenijenciji ovih napjeva. Usp. HANA BREKO KUSTURA, »Primjeri jednostavnog liturgijskog višeglasja iz Hrvatske u europskom kontekstu«, *Arti musices*, 39/1, 2008., 3–33; ISTA, »Iz rukopisno-glazbene riznice samostana dominikanaca u Starom Gradu na Hvar (15/16. st.): prilog tradiciji srednjovjekovne »jednostavne polifonije« iz Hrvatske – nove spoznaje«, *Humanitas et litterae: Zbornik u čast Franje Šanjeka*, ur. Lovorka Čoralčić – Slavko Sliškočić, Dominikanska naklada Istina – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 803–817.

zagrebačke stolnice, kao i osobita skrb oko njegovanja crkvenog pjevanja. Zahvaljujući Kažotićevim odredbama, poduka u pjevanju i glazbenoj teoriji bila je podređena crkvenim potrebama i usto dovoljno intenzivna, pa su se nekoliko puta u godini, u dane oko velikih crkvenih blagdana, održavale prave glazbene svetkovine, tzv. dani glazbenih vještina (*dies musicae artis*). U *Statutima* zagrebačkoga Kaptola iz prve polovine 14. stoljeća, koje dugujemo Ivanu arhiđakonu Goričkom, nalazimo dragocjene podatke o zagrebačkoj katedralnoj školi. Tu čitamo da je Kažotićev nastavni program, u osnovi dominikanski, primjerenu važnost pridavao i glazbenom odgoju. Neki su muzikolozi odveć doslovno shvatili legede i predaje što su ih o Kažotiću zapisivali stariji autori, pa su blaženoga biskupa htjeli promovirati čak u skladatelja.²

Srednjovjekovni školski program *septem artes liberales* podrazumijevao je u sklopu *quadriviuma* i glazbu, a jedan od najvažnijih nastavničkih priručnika, raspostranjen u srednjem vijeku u hrvatskim samostanskim knjižnicama, bio je Boetijev spis *De musica*.³ U nevelikoj ali izuzetno vrijednoj zbirici inkunabula i starih glabenih tiskovina, pohranjenih u dubrovačkome dominikanskom samostanu, sačuvan je primjerak Boetijevih *Opera* (Venecija, 1499.) koji sadrži *De musica*. Taj srednjovjekovni glazbenoteorijski spis privezan je uz *Practica musicae* (Milano, 1496.) Franchina Gaffurija, što je pak jedan od temeljnih teorijskih priručnika renesansne glazbe.⁴ Tako su na ovome mjestu, gotovo simbolički, povezani staro srednjovjekovno i novo renesansno u glazbenoj teoriji.

Stari kroničari, povjesničari i bibliografi temeljito su proučavali dubrovačku prošlost, pa su tako sačuvali uspomenu na niz renesansnih glazbenika. Nerijetko su to navodi koje je teško provjeriti iz drugih izvora. Serafin Crijević u svome opsežnom, rukopisnom, leksikonski koncipiranom prikazu poznatih dubrovačkih pisaca iz 1762. godine, u natuknici o Secundu Brugnoliju piše da je skladao više crkvenih pjesama te da je nakon smrti ostavio više glazbenih liturgijskih rukopisa.⁵ Više podataka Crijević iznosi o Benediktu Babiću (oko 1540.–1591.), u kojima je ovaj dubrovački dominikanac potvrđen kao vrstan orguljaš i skladatelj: »Glazbenu je umjetnost izvrsno poznao, pjevao je divnim glasom, svirao je orgulje, a mnoge je i popravljao; iz te je umjetnosti ostavio mnoge rukopise.«⁶ Ambroz Gučetić (1563.–1632.), napuljski đak, makaransko-trebinjski biskup i povjesnik, dominikanac i član dubrovačkog samostana u kojem je Babić živio, također donosi podatke iz prve ruke: »Otac Benedikt Babić, Dubrovčanin, stekao je bakalaureat iz teologije (...)

² Usp. Miho DEMOVIĆ, »Glazbena djelatnost Augustina Kažotića«, *Sv. Cecilija*, 39, 1969., 3, 78–79; 4, 106–110. Demovićevu argumentaciju bezrezervno su bili prihvatili Lovro ŽUPANOVIĆ, *Stoljeća hrvatske glazbe*, Školska knjiga, Zagreb, 1980., 18–19., i Josip ANDREIS, *Music in Croatia*, Institute of Musicology – Academy of Music, Zagreb, 1982., 21. Na potrebu drukčijeg tumačenja upozorio sam u članku »Doprinos Zagrebačke biskupije hrvatskoj glazbenoj kulturi«, u: *Zagrebačka biskupija i Zagreb 1094 – 1994. Zbornik u čat kardinala Franje Kuharića*, Nadbiskupija zagrebačka, Zagreb, 1995., 527–532. Kažotićeva »glazbena djelatnost« svakako zaslužuje detaljniji studij. Usp. također Ennio STIPČEVIĆ, *Hrvatska glazba, povijest hrvatske glazbe do 20. stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.

³ Više o rukopisima raznih Boetijevih djela u srednjovjekovnim hrvatskim knjižnicama usp. kod Aleksandar STIPČEVIĆ, *Socijalna povijest knjige u Hrvata, Knjiga I: Srednji vijek*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.

⁴ Stanislav TUKSAR, »Imprimées musicaux Européens anciens et rares dans les archives Croates«, *Les Croates et la civilisation du livre*, Presses de l'Université de Paris – Sorbonne, Pariz, 1986., 67–74.

⁵ Seraphinus Maria CERVA, *Bibliotheca Ragusina in qua Ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur*, prir. Stjepan Krasić, JAZU, Zagreb, 1980., IV, 79.

⁶ *Nav. dj.*, I, 1975., 157.

u glazbi magistar, a u svirci na orguljama jedinstven u naše doba. Bio je na slavu dubrovačkome samostanu, štovali su ga i divili mu se mnogi sugrađani. Ostavio je (...) u samostanu mnoga glazbena djela, koja se uz orgulje pjevaju i sviraju. Sastavio je propovijedi za Božić, Bogojavljenje i Večernje. (Ta su djela postojala (nastala) 1590.«⁷ Crijevićev i Gučetićev navod daju naslutiti da su Babićeva djela, njegove skladbe i propovijedi, u dubrovačkome dominikanskom samostanu bila čuvana još sredinom 18. stoljeća. Moguće da je Babićeva bila polifona glazba, za koju Razzi spominje da se izvodila u dominikanskoj crkvi na dan svetkovanja sv. Vlaha.⁸

O glazbenim aktivnostima nekih hrvatskih kolegija ništa nije poznato. Za teološka su zvanja pitomce odgajali *Collegium Germanico-Hungaricum*, osnovan 1552. godine, i *Collegium Hungarico-Illyricum*, osnovan 1556. godine. Tako je kao član dominikanske dalmatinske provincije u Bologni boravio Kornelije Nassi (oko 1560.–oko 1644.), pripadnik ugledne zadarske porodice i dominikanac. Nassi je studij teologije započeo u Padovi, a nastavio ga 1591. u Bologni, kada je bio imenovan glavnim orguljašem bazilike sv. Dominika. Kad se 1600. vratio u Zadar razvio je živu aktivnost u dominikanskom samostanu, postao profesorom teologije, ne zanemarujući, navodno, ni glazbene sklonosti.⁹ Na zadarskome Generalnom učilištu dominikanskoga reda školovao se također Inocencije Jerković (oko 1575. – nakon 10. V. 1636.), jedan od, čini se, najnadarenijih hrvatskih orguljaša svoga naraštaja. Prve vijesti o Jerkoviću sežu u 1598., kada se dva puta neuspješno natječe za mjesto orguljaša katedrale u Osimu. U Zadar se vratio 1601., a 1612. spominje se kao orguljaš stolnih crkava u Hvaru, Dubrovniku i ponovno Zadru. Posljednjih nekoliko godina života bio je orguljaš u Korčuli, gdje je obavljao i učiteljsku službu.¹⁰ A o tome na koji se način muziciralo na orguljama u hrvatskim priobalnim gradovima pokazuje *Hvarska orguljska tabulatura*, opsežni rukopisni svezak orguljskih misa, pohranjen u arhivu hvarske katedrale. Tu su, među ostalim, zabilježene orguljske mise majstora talijanskoga renesansnog sloga Claudia Merula. Nepotpisani prepisivač tog najvažnijega rukopisnog izvora orguljske renesansne glazbene prakse u Hrvatskoj lako bi mogao biti upravo Inocencije Jerković.¹¹

Prvi dominikanac koji je djelovao u hrvatskim krajevima, a da je za sobom ostavio sačuvane glazbe, nije po profesiji bio glazbenik. Plodni crkveni pisac, povjesničar i polihistor Serafino Razzi (1531.–1611.) dvije je godine proveo u Dubrovniku: najprije je obnašao dužnost nadstojnika dominikanskoga samostana (1587.), a potom je bio postavljen za vikara Dubrovačke nadbiskupije (1588.). Relativno kratka dvogodišnja Razzijeva dubrovačka epizoda, nakon koje se vratio u Italiju, pokazala se izuzetno plodonosnom. Ne samo da je u potpunosti ispunio očekivanja svojih crkvenih poglavara te je uspio uvesti red i stegu

⁷ Ambroz GUČETIĆ, *Catalogus virorum ex familia Praedicatorum in litteris insignium*, apud Franciscum Barileum, Venetiis, 1605., 41.

⁸ Serafino RAZZI, *La storia di Raugia*, Lucca: per Vincentio Basdraghi, 1595 (reprint Bologna: Forni, 1980.), 135–137.

⁹ Stjepan KRASIĆ, *Generalno učilište dominikanskoga reda u Zadru ili »Universitas Jadertina« (1396–1807)*, Filozofski fakultet, Zadar, 1996.

¹⁰ Anton ZANINOVIĆ, »O hvarskom orguljašu fra Inocenciju Jerkoviću, dominikancu«, *Sv. Cecilija*, 22, 1928., 4, 181–183.

¹¹ Tatjana ČUNKO, »Hvarska tabulatura iz Hvara«, *Rad HAZU*, 455, 2005., 5–36.

u dominikanski samostan i crkvenu dubrovačku zajednicu nego je objavio i prvu tiskanu povijest grada Dubrovnika (*Storia di Raugia*, Lucca, 1595.), a tiskao je također i životopis blažene Ozane Kotorske (*Vita della Beata Osanna da Cattaro*, Firenca, 1592.). Vrijedna je i rukopisna kompilacija o povijesti dubrovačke metropolije i dubrovačkih nadbiskupa, koja je nedavno objavljena u kritičkome izdanju.¹²

Razzijeva *Storia*... već dugo služi kao izvor pouzdanih informacija i muzikolozima. Tu su, naime, zabilježeni podatci o orguljama, raznim glazbenicima, posebno je opisano svetkovanje sv. Vlaha, zabilježeno je i pjevanje aklamacija i lauda u čast crkvenih i svjetovnih vlasti. Uopće je Razzijeva povijest bogata uvidima u svakodnevni život i običaje. Začuđuje u kojoj je mjeri taj učeni firentinski dominikanac proniknuo u dubrovački mentalitet, kako se dobro upoznao ne samo s učenim ljudima, kojima je poklonio prostor u svojoj monografiji, nego i s običnim pučanima, a zanimljiva je zapažanja ostavio i o položaju žena u dubrovačkom društvu.

Razzi je objavio tridesetak knjiga i ostavio ih u rukopisu još više od stotinu, a pisao je o različitim temama političke i crkvene povijesti, teološke traktate, živote dominikanskih svetaca, propovijedi, marljiv je bio kao putopisac, otvorena duha i široke naobrazbe, a već je njegovo prvo tiskano djelo nezaobilazan spomenik talijanske renesansne glazbe. Zbirka *Libro primo delle laudi spirituali da diversi eccelenti e divoti autori, antichi e moderni composte...* (Firenca, 1563.) prva je tiskana zbirka višeglasnih lauda nakon lauda Inocencija Dammonisa u Petruccijevu izdanju iz 1508. Dammonisove laude bile su, međutim, slabo utjecajna glazbena tiskovina i važnost im je tek u kronološkom prvenstvu. Iste godine kad se pojavila Razzijeva knjiga lauda 1563., u Rimu je Giovanni Animuccia, proslavljeni *maestro di cappella* crkve sv. Petra, također objavio *Il primo libro delle laudi*. I premda je objavio poslije i drugu knjigu, Animuccia nije ostao prepoznat kao autor lauda, slavu je stekao ponajviše polifono doradenim svjetovnim i duhovnim madrigalima, misama i motetima. Animuccine laude obavile su u svoje doba funkciju kao svojevrсна međufaza koja je prethodila oratoriju na narodnom, talijanskom jeziku (*oratorio volgare*), oratoriju koji se u punom zamahu stao razvijati u Rimu istom na početku 17. stoljeća. No Razzijeve laude uklapale su se u jednu posve drugu glazbenu tradiciju.¹³

Nakon 1563. objavio je Razzi još dvije glazbene tiskovine i u obje se pojavljuje kao sastavljač i kompilator, a u manjoj mjeri i kao skladatelj. Uz te dvije tiskovine – *Hymnario domenicano in cui si comprendono tutti gli hinni, i quali adopera, e canta il sacro Ordine de frati predicatori...* (Perugia, 1587.) i *Santuario di laudi o vero rime spirituali...* (Firenca, 1609.) – ostavio je opsežnu rukopisnu četverosveščanu zbirku lauda, danas pohranjenu u firentinskoj Biblioteca Nazionale (sign: Palat. 173). Iako da na jednome mjestu veli da »u glazbu nije osobito upućen«, tu izjavu treba čitati kao retoričku figuru. Razzijeva glazbena djelatnost možda jest na margini cjelokupne njegove bogate spisateljske preokupacije, no nije nipošto usputna ni amaterska. Naprotiv, Razzijeva glazbena nastojanja odlikuju se prepoznatljivom poetikom, dominikanskom i propovjedničkom. Poetika je to

¹² Serafin RAZZI, *Povijest dubrovačke metropolije i dubrovačkih nadbiskupa* (X. – XVI. stoljeća), prir. Stjepan Krasić, Biskupski ordinarijat – Crkva u svijetu, Dubrovnik – Split, 1999.

¹³ O Razziju kao autoru, kompilaroru i izdavaču lauda postoji obilna muzikološka literatura. Usp. Patrick MACEY, *Bonfire Songs. Savonarola's Musical Legacy*, Clarendon Press, Oxford, 1998.

duhovničke zauzetosti oko običnog puka, njegovih skromnih potreba i nevelikih intelektualnih potreba. »Fрати predicatori« u Razzijevim su laudama doživjeli istančanu sublimalciju svoje glazbene poruke.

Već je prva glazbena tiskovina fra Serafina Razzija sve prije negoli usputni uradak. Knjiga *Libro primo delle laudi spirituali* nastala je i tiskana u Firenci, a obuhvaća širi repertoar toskanske pokrajine, koji je nastao i nekoliko desetljeća prije. Razzijeva prva knjiga lauda reprezentativna je antologija firentinskih i uopće toskanskih lauda prve polovine 16. stoljeća, te popularne vrste višeglasnih duhovnih popijevki. Podrijetlo lauda seže, doduše, duboko u srednji vijek, no bitan impetus novim vjerskim sadržajima dao je firentinski dominikanac Girolamo Savonarola, kojega je promicanje jednostavne, uglavnom homofone, troglasne ili četveroglasne popijevke bilo naslonjeno na tradiciju pučkoga višeglasnog pjevanja u srednjoj Italiji. Razzi je pripadao poštovateljima Savonarolina duhovnoga naslijeđa. Ostavio je u rukopisu jedan njegov životopis. U svoje je tiskane i rukopisne zbirke lauda uvrstio više Savonarolinih tekstova, a sam je uz nekoliko tekstova napisao novu glazbu. Služio se Razzi postupkom tzv. kontrafakture: taj postupak da se pod poznate duhovne i svjetovne melodije podmeću novi tekstovi, i to tekstovi koji su trebali nositi neku novu poruku, bio je poslije često prihvaćan u kriznim situacijama Zapadne crkve, primjerice u reformaciji i za isusovačke protureformacije, kao i u doba jozefinske reforme crkvenih redova. U zbirci *Santuario di laudi*, koje je jedan primjerak sačuvan u dubrovačkome dominikanskom samostanu, nalazimo zanimljiv trag o Razzijevoj zauzetosti za širenje repertoara lauda u Dubrovniku. Uz tekst laude posvećene sv. Vlahu, Razzi navodi napjev, zabilježen u prvoj knjizi iz 1563. godine, a u popratnoj bilješci spominje svoju tiskanu *Povijest Dubrovnika* i pripadajući liturgijski kontekst: »plemeniti grad Dubrovnik štuje ga kao zaštitnika i branitelja. Napjev je zabilježen u prvoj knjizi na str. 57.«¹⁴ I ovdje je, dakle, riječ o kontrafakturi, o podmetanju novog teksta pod stari napjev, a za vjerovati je da je Razzi tijekom svojeg boravka u Dubrovniku pokušao organizirati glazbenu izvedbu svoje laude o sv. Vlaha.

Tijekom druge polovine 17. stoljeća naslućuje se u glazbenoj aktivnosti dominikanaca u Hrvatskoj određena dekadencija. Ipak i u tom razdoblju, nepovoljnom po razvitak duhovnosti, dominikanci su dali dvije osebujne ličnosti hrvatske kulture. Vinko Komnen (1590.–1667.) bio je višestruko nadaren i kontroverzan.¹⁵ Profesor je filozofije na dominikanskom učilištu u Rimu, govornik i predavač na raznim učenim skupovima diljem Italije, član više akademija. Među suvremenicima, a napose u domovini u Dubrovniku, bio je poznatiji po sumnjivim pričama o svom navodnome visokom podrijetlu. Sve se, uostalom, u vezi s njegovom biografijom i bibliografijom temelji na velikim dijelom nepouzdanim vijestima, pa tako nije sigurno niti da li mu je prezime Komnen bilo pravo ili je možda, prema S. Crijeviću i nekrologiju dominikanskog samostana u Napulju, gdje je umro, bio podrijetlom iz pučke obitelji Piranese iz Slanoga kraj Dubrovnika. Najviše

¹⁴ Serafino RAZZI, *Santuario di laudi, o vero rime spirituali*, Appresso Bartolomeo Sermartelli e fratelli, Firenze, 1609., 30–31.

¹⁵ Miho DEMOVIĆ, »Dubrovački ranobarokni skladatelj Vincenzo Komnen (1590–1667)«, *Rad JAZU*, 377, 1978., 315–336; ISTI, *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od početka XI. do polovine XVII. stoljeća*, JAZU, Zagreb, 1981.

podataka o njemu nalazimo u knjizi (i to njezinu drugom izdanju, prvo nam nije poznatao) *Le glorie cadute Dell' Antichissima, ed Augustissima Famiglia Comnena*, Venecija, 1663. To opsežno i bogato ilustrirano djelo na više od 800 tiskanih stranica (jedan primjerak čuva knjižnica Male braće u Dubrovniku), ispunjeno tekstovima vrlo različitih sadržaja, potpisao je napuljski svećenik i povjesničar Lorenzo Miniati, no čini se da je pravi autor sam Vinko Komnen. Sav sadržaj knjige podređen je tome da pokaže kako je Komnen bio potomak slavne bizantske carske porodice Komnena. Stoga je već Crijević sumnjao u Minijatijevo autorstvo, sluteći da se iza njegova potpisa krije sam Komnen. No bilo kako bilo, nas ovdje ponajprije zanimaju tri Komnenove svjetovne skladbe, objavljene u knjizi *Le glorie cadute ...*

Knjiga se sastoji od više poglavlja, od kojih svako čini odvojenu sadržajnu cjelinu i posebno je numerirano. U sedmom poglavlju nalaze se tri Komnenove skladbe: za jedan i dva glasa uz orguljski *continuo* te za tri glasa acapella, a sve na isti tekst *Vaghe Ninfe*. Te su skladbe, kao i cijelo sedmo poglavlje, posvećene španjolskom kralju Filipu IV. i Anni Mariji, prigodom njihova vjenčanja. Tekstu skladbi prethodi bilješka: »Questa Canzonetta è fatta di otto sillabbe ad imitatione delle Poesie Illiriche.« Po uzoru, dakle, na hrvatske pjesme pisane osmeračkim stihom, Komnen je napisao, sudeći prema navodima koji se nalaze u knjizi, tekst i glazbu madrigala *Vaghe Ninfe*. Budući da je Komnen u vrijeme tiskanja drugog izdanja knjige *Le glorie cadute ...* boravio u Dubrovniku, treba pretpostaviti da su skladbe na tekst *Vaghe Ninfe* bile namijenjene i dubrovačkoj publici. Poznavajući dokumentaciju o glazbenom životu u Dubrovniku, lako je zamisliti Komnenove skladbe kao dio onodobnoga glazbenog repertoara. Treba ipak s oprezom raspravljati o toj mogućnosti, kao uopće i o Komnenovu autorstvu teksta i glazbe.

Kao što kratke ali efektne Komnenove skladbe čine svojevrsan završni akord na tradiciju madrigala u Hrvatskoj i ujedno najavljuju novu glazbenu senzibilnost, tako je i glazbenoteorijski opus Jurja Križanića (1618.–1683.) nastao na razmeđu burnih vremena.¹⁶ Križanića su vizionarski panslavizam i želja za izmirenjem specifičnosti istočnoga i zapadnoga kršćanstva tjerali na brojna putovanja, susrete i akcije. Poznanici su mu bili Atanazije Kircher, papa Aleksandar VII., Virgilio Spada, portugalski kralj Jđao IV., Juan Caramuel Lobkowitz i mnogi drugi. Nastojanja da za svoje ideje pridobije svjetovne i crkvene vlasti u Moskvi, *intentio moscovitica*, završila su tako da je naposljetku bio prognan u Sibir. Poginuo je pokraj Beča boreći se protiv Turaka. Život mu je bio ispunjen pisanjem, neumornim bilježenjem svega što ga je zanimalo, a unutar goleme rukopisne ostavštine vidljivo mjesto zauzimaju glazbenoteorijski spisi.

Objavio je za život jednu jedinu knjižicu maloga formata na samo trinaest tiskanih stranica. Glazbenoteorijski traktat *Asserta musicalia nova prorsus omnia* (Rim, 1656) sadrži 20 tvrdnji koje je Križanić trebao braniti na nekom akademskom skupu u Rimu. U konciznim tvrdnjama, zapravo svojevrsnim natuknicama za javnu raspravu, razloženi su teorijski problemi, koji se ponajprije odnose na suzvučje, akustiku i načine notnog zapisivanja. Više je rukopisnih glazbenoteorijskih zapisa i fragmenata: rukopis *Nova inventa musica. Tabulae novae...* iz 1657. godine čini se da je nadopuna uz tvrdnje, neka vrsta

¹⁶ Ivan GOLUB, *Juraj Križanić, glazbeni teoretik 17. stoljeća*, JAZU, Zagreb, 1981.

slikovne i grafičke prezentacije pojedinih misli iz *Asserta*. I u jednome od Križanićevih najambicioznijih djela, u opsežnom traktatu *Razgovori ob wladatellystvu*, glazba zauzima nemali prostor. Posvećeno joj je zasebno poglavlje *Haeresis Politica 16. De Musica*. Među zabludama, tj. opasnostima za koje Križanić drži da bi trebalo upozoriti vladara, nalazi se, dakle, i glazba. Aspektima afektivne moći glazbe u problematici uloge glazbe u bogoslužju dan je precizan društveni okvir. Upravo sociološko gledište izvoran je Križanićev doprinos glazbenoj teoriji 17. stoljeća. Ili točnije, to je gledište u svoje vrijeme moglo biti plodonosno da su kojim slučajem prijepisi rukopisa *Razgovori ob wladatellystvu* smjeli cirkulirati među podanicima ruskoga cara. Nažalost, većina Križanićevih spisa, zamisli i projekata ostala je nepoznata njegovim suvremenicima.

Tijekom 18. stoljeća dolazi do daljnje dekadencije u glazbovanju hrvatskih dominikanaca. Zabilježena je ipak skrb oko popravaka i gradnje novih orgulja. Još 1657. majstor Franjo Cecchini, vjerojatno sin slavnoga skladatelja i kapelnika stolnih crkava u Splitu i Hvaru Tomasa Cecchinija, spominje se kao popravljivač orgulja dominikanskog samostana u Bolu na Braču. Za isti je samostan 1787. nove orgulje sagradio Gaetano Moscatelli (oko 1765.–1822.), posljednji u nizu tri naraštaja orguljara porodice Moscatelli. Gaetano je u svoje doba bio jedan od najagilnijih graditelja orgulja u Dalmaciji i sjevernoj Hrvatskoj: instrument za bolski samostan označio je kao svoj op. 2, dok je 1818. godine nove orgulje za crkvu sv. Dominika u Šibeniku označio kao op. 52. Šibenske su orgulje Gaetana Moscatellija sačuvane i predstavljaju zrelu graditeljsku ruku, to je jedno od najvrednijih povijesnih glazbala u Hrvatskoj.¹⁷

Povjesničari dominikanskoga reda zabilježili su nekoliko imena glazbenika, o kojima međutim malo znamo. To su Dominik Gleđ iz Dubrovnika (oko 1757.–1800.), Ambroz Divizić iz Dubrovnika († 1804.), Augustin Marassi iz Dubrovnika († 1830.), Anton Viculin iz Kaštel Lukšića (1893.–1944.), Vinko Kuničić iz Dola na Hvaru (1894.–1980.) i Zlatan Plenković iz Sv. Nedjelje na Hvaru (1914.–1987.).¹⁸ Tu se ističe Antonin Zaninović (1879.–1973.), jedan o utemeljitelja suvremene hrvatske muzikologije. Zaninović pripada onom naraštaju glazbenih povjesnika i pisaca koji su se prije Drugoga svjetskog rata okupljali oko *Sv. Cecilije*, u to doba središnjega hrvatskoga glazbenog časopisa. Upućeni paleograf, senzibiliziran ne samo za arhivske spise nego i za suvremene fenomene folklorne glazbe, Zaninović je u domaćim periodičnim publikacijama, a najpostojanije u *Sv. Ceciliji*, ispisao pregršt kratkih, konciznih znanstvenih priloga o raznim temama iz povijesti hrvatske glazbe. Uglavnom su to prilogi iz glazbene medievistike, izvješća o kakvom slabo poznatom rukopisu, neuočenome notnom zapisu, paleografskom ili komparatističkom detalju.¹⁹ Zaninovićeve interpretacije još danas pobuđuju pozornost stručne javnosti, pa ih ne zaobilazi niti jedna ozbiljnija rasprava o srednjovjekovnoj hrvatskoj glazbi.

Ovaj kratki pregledni prikaz, premda sumaran a zbog slabe istraženosti i nužno nepotpun, možda ipak u osnovnim crtama daje naslutiti raznovrsnost i bogatstvo glazbene povijesti kod dominikanaca u Hrvatskoj. Glazbena je to povijest koja se pruža novim produbljenim istraživanjima.

¹⁷ Emin ARMANO, *Orgulje hrvatskih graditelja. Tragom Ladisava Šabana*, Zagreb, 2006.

¹⁸ Stjepan KRASIĆ, *Dominikanci: povijest Reda u hrvatskim krajevima*, Globus, Zagreb, 1997.

¹⁹ Miho DEMOVIĆ, »Jubilej Antonina Zaninovića«, *Sv. Cecilija*, 39, 1969., 1, 12–14.

Summary

DOMINICANS AND MUSIC IN CROATIA (16TH-20TH CENTURIES)

*Author of this article delivers a brief and informative history of musical engagement of the Dominicans in Croatia from the sixteenth until the twentieth century. Dominican influence on the higher education, especially regarding the musical education, can be traced from the Late Middle Ages onwards. Augustin Kažotić, the bishop of Zagreb (1260/65–1323) was distinguished promoter of the schooling reformation, and thus formed professional care regarding the musical education, which positively affected musical life in the former Zagreb. Moreover, some Dominicans and their activities significantly marked the period: Italian ecclesiastical writer and polyhistor Serafino Razzi (1531–1611) promoted spiritual laude in Dubrovnik, Vinko Komnen (1590–1667) was the author of the last Croatian baroque madrigals, and the learned panslavist Juraj Križanić (1618–1683) wrote a theoretical treaty about music (*Asserta musicalia*, Rome 1656), together with some other – mainly unfinished – similar studies. By the same token, Dominicans supported organ building in their churches, and often they chose local artisans. Furthermore, one of the pioneers of the modern Croatian musical historiography was another Dominican Antonin Zaninović.*

KEY WORDS: Dominicans, Croatian music (16th-20th c.), laude, madrigals, musical theory, historiography